

ОСОБЛИВОСТІ ТА ВИДИ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ МИТНОЇ СЛУЖБИ ЯК СУБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Черкаський Руслан Анатолійович - кандидат наук з державного управління

УДК 342.9

The article, based on the analysis of scientific views of scientists and current legislation of Ukraine, describes three key types of legal liability of the State Customs Service as a subject of combating and preventing crime. Gaps and shortcomings of the current legislation governing the research are pointed out.

Key words: legal responsibility, State Customs Service, crime prevention and counteraction.

Articolul, bazat pe analiza opiniilor științifice ale oamenilor de știință și a legislației actuale a Ucrainei, descrie trei tipuri cheie de răspundere juridică a Serviciului Vamal de Stat ca subiect al combaterii și prevenirii criminalității. Sunt evidențiate lacune și deficiențe ale legislației actuale care guvernează cercetarea.

Cuvinte cheie: răspundere juridică, Serviciul Vamal de Stat, prevenirea și combaterea criminalității.

В статье, опираясь на анализ научных взглядов ученых и норм действующего законодательства Украины, дана характеристика трем ключевым видам юридической ответственности государственной таможенной службы как субъекта противодействия и предотвращения преступности. Указаны на пробелы и недостатки действующего законодательства, регулирующего изучаемый вопрос.

Ключевые слова: юридическая ответственность, Государственная таможенная служба, предотвращение и противодействие преступности.

Постановка проблеми. Особливості юридичної відповідальності Державної митної служби України, як суб'єкта запобігання та протидії злочинності в нашій державі не виражаються тільки у визначенні даної категорії. Відповідно до статті 30 Митного кодексу України від 13.03.2012 №4495-VI посадові особи та інші працівники митних органів, які прийняли неправомірні рішення, вчинили неправомірні дії або допустили бездіяльність, у тому числі в особистих корисливих цілях або на користь третіх осіб, несуть кримінальну, адміністративну, дисциплінарну та іншу відповідальність відповідно до закону [1]. Отже, згідно із положеннями МК відповідальність

Держмитслужби в цілому та службових осіб відомства відбувається у трьох галузевих орієнтованих напрямках, які різняться в залежності від ступеню небезпеки та негативності порушень.

Стан дослідження. Окремі елементи адміністративно-правового статусу Державної митної служби України у своїх наукових працях розглядали: О.О. Бригінець, Т.І. Білоус-Осін, В.О. Гацелюк, Р.І. Косолапов, Н.В. Лебідь, О.П. Сікорський та багато інших. Втім, на нашу думку, вчені не виправдано мало уваги приділяли аналізу видів та особливостей юридичної відповідальності Державної митної служби як суб'єкта запобігання та протидії злочинності.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є встановити особливості та види юридичної відповідальності Державної митної служби як суб'єкта запобігання та протидії злочинності. Задля досягнення вказаної мети необхідно: здійснити аналіз норм чинного законодавства, яке регулює питання юридичної відповідальності Державної митної служби як суб'єкта запобігання та протидії злочинності; виокремити особливості юридичної відповідальності досліджуваного центрального органу виконавчої влади.

Наукова новизна дослідження. Наукова новизна статті полягає у тому, що робота є однією із перших спроб, комплексно, на основі аналізу наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, сформулювати авторське бачення особливостей та видів юридичної відповідальності Державної митної служби як суб'єкта запобігання та протидії злочинності.

Виклад основного матеріалу. Найчастіше, до працівників Держмитслужби застосовуються заходи дисциплінарного впливу. Варто зауважити, що дисциплінарна відповідальність службовців митних органів має специфічний характер, що пов'язано із викладеними у статті 569 МК вімогами згідно з якими: «Посадові особи митних органів є державними службовцями» [1]. Зазначена норма дає юридичні підстави застосовувати до митників положення законодавства про державну службу в аспекті притягнення їх до дисциплінарної відповідальності. Так, згідно до Закону України «Про державну службу» від 10.12.2015 №889-VIII за невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, визначених цим Законом та іншими нормативно-правовими актами у сфері державної служби, посадовою інструкцією, а також порушення правил етичної поведінки та інше порушення службової дисципліни державний службовець притягається до дисциплінарної відповідальності. Підставою для притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, тобто протиправної винної дії або бездіяльності чи прийняття рішення, що полягає у невиконанні або не-

належному виконанні державним службовцем своїх посадових обов'язків та інших вимог, встановлених законодавством, за яке до нього може бути застосоване дисциплінарне стягнення [2].

Відповідно до Закону дисциплінарними проступками визначають: 1) порушення Присяги державного службовця; 2) порушення правил етичної поведінки державних службовців; 3) вияв неповаги до держави, державних символів України, Українського народу; 4) дії, що шкодять авторитету державної служби; 5) невиконання або неналежне виконання посадових обов'язків, актів органів державної влади, наказів (розпоряджень) та доручень керівників, прийнятих у межах їхніх повноважень; 6) недотримання правил внутрішнього службового розпорядку; 7) перевищення службових повноважень, якщо воно не містить складу кримінального або адміністративного правопорушення; 8) невиконання вимог щодо політичної неупередженості державного службовця; 9) використання повноважень в особистих (приватних) інтересах або в неправомірних особистих інтересах інших осіб; 10) подання під час вступу на державну службу недостовірної інформації про обставини, що перешкоджають реалізації права на державну службу, а також неподання необхідної інформації про такі обставини, що виникли під час проходження служби; 11) неповідомлення керівнику державної служби про виникнення відносин прямої підпорядкованості між державним службовцем та близькими особами у 15-денний строк з дня їх виникнення; 12) прогул державного службовця (у тому числі відсутність на службі більше трьох годин протягом робочого дня) без поважних причин; 13) поява державного службовця на службі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; 14) прийняття державним службовцем необгрунтованого рішення, що спричинило порушення цілісності державного або комунального майна, незаконне їх використання або інше заподіяння шкоди державному чи комунальному майну, якщо такі дії не містять складу кримінального або адміністративного правопорушення; 15) прийняття державним

службовцем рішення, що суперечить закону або висновкам щодо застосування відповідної норми права, викладеним у постановах Верховного Суду, щодо якого судом винесено окрему ухвалу. За вчинення дисциплінарних проступків до посадових осіб митних органів застосовуються наступні різновиди дисциплінарних стягнень: 1) зауваження; 2) догана; 3) попередження про неповну службу відповідність; 4) звільнення з посади державної служби [2].

Таким чином, дисциплінарна відповідальність представників Державної митної служби України, як суб'єкта запобігання та протидії злочинності, являє собою внутрішньо-управлінський процес примусового впливу на посадових осіб відомства, пов'язаний у першу чергу, із вчиненням ними дисциплінарних проступків, тобто, порушень службової дисципліни, що призвело до недостатньої ефективності виконання покладених на службу завдань та функцій, але не мало суспільно-негативних наслідків. Міри дисциплінарної відповідальності впливають на службовий статус посадових осіб Держмитслужби.

Інший різновид юридичної відповідальності Державної митної служби, як суб'єкта запобігання та протидії злочинності настає у разі вчинення представниками відомства адміністративних правопорушень пов'язаних із корупцією. Засади відповідальності за корупційні правопорушення закріплено у КУпАП, відповідно до якого адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. При цьому, адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені КУпАП, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності [3].

До адміністративних правопорушень, які пов'язані із корупцією та є основою адміністративної відповідальності Державної митної служби, як суб'єкта запобігання та протидії злочинності відносяться:

1) порушення особою встановлених законом обмежень щодо зайняття іншою оплачуваною діяльністю (крім викладацької, наукової та творчої діяльності, медичної та суддівської практики, інструкторської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю (стаття 172-4 КУпАП);

2) несвоєчасне подання без поважних причин декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (стаття 172-6 КУпАП);

3) незаконне розголошення або використання в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень (стаття 172-8 КУпАП) тощо [3].

На відміну від дисциплінарних проступків, означені адміністративні правопорушення несуть значно вищий ступінь суспільної небезпеки та шкоди, адже пов'язані із правильним, законним та об'єктивним виконанням органами Державної митної служби та їх посадовими особами покладених на них державних функцій і завдань у митній сфері. Окрім цього, за вчинення адміністративних правопорушень законодавством передбачено значно ширший комплекс адміністративних стягнень, а саме: 1) попередження; 2) штраф; 3) оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; 4) конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; 5) позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; 5-1) громадські роботи; 6) виправні роботи; 6-1) суспільно корисні роботи; 7) адміністративний арешт; 8) арешт з утриманням на гауптвахті [3].

Останнім різновидом відповідальності Державної митної служби України, як суб'єкта протидії та запобігання злочинності, а також її посадових осіб є кримінальна. В даному ви-

падку йдеться про вчинення митниками протиправних дій, які впливають на внутрішню організацію роботи служби та несуть в собі значну суспільну небезпеку, тобто, злочини у сфері службової діяльності. Останні окреслено в Розділі XVII ККУ та включають в себе:

1) зловживання владою або службовим становищем, тобто умисне, з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби, якщо воно завдало істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб (стаття 364 ККУ);

2) складання, видача службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, інше підроблення офіційних документів (стаття 366 ККУ);

3) прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди, а так само прохання надати таку вигоду для себе чи третьої особи за вчинення чи невчинення такою службовою особою в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду, чи в інтересах третьої особи будь-якої дії з використанням наданої їй влади чи службового становища (стаття 368 ККУ) тощо [4].

Окремої уваги потребує порядок встановлення одного з трьох різновидів порушень в діяльності митних органів та їх посадовців. Відповідно до положень МК кожна особа має право оскаржити рішення, дії або бездіяльність митних органів, їх посадових осіб та інших працівників, якщо вважає, що цими рішеннями, діями або бездіяльністю порушено її права, свободи чи інтереси. Предметом оскарження є: 1) рішення – окремі акти, якими митні органи або їх посадові особи приймають рішення з питань, передбачених законодавством України з питань митної справи, а також задовольняють скарги, заяви, клопотання конкретних фізичних чи юридичних осіб або відмовляють у їх задоволенні; 2) дії – вчинки посадових осіб та інших працівни-

ків митних органів, пов'язані з виконанням ними обов'язків, покладених на них відповідно до цього Кодексу та інших актів законодавства України; 3) бездіяльність – невиконання митними органами, їх посадовими особами та іншими працівниками обов'язків, покладених на них відповідно до МК та інших актів законодавства України, або неприйняття ними рішень з питань, віднесених до їх повноважень, протягом строку, визначеного законодавством. Скарги та інші звернення громадян розглядаються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, митницями та їх посадовими особами відповідно до повноважень, визначених у цьому Кодексі та положеннях про відповідний митний орган. Митні органи та їх посадові особи, до повноважень яких належить розгляд звернень громадян, зобов'язані об'єктивно і вчасно розглядати їх, перевіряти викладені в них факти, приймати рішення відповідно до чинного законодавства і забезпечувати їх виконання, надавати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк [1].

Якщо відповідна особа вважає, що в діях митників наявні ознаки кримінального правопорушення, вона має право звернутись до уповноважених правоохоронних органів із відповідною заявою в порядку визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України від 13.04.2012 №4651-VI. Остання є підставою для внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань та початку досудового розслідування [5].

Висновок. Отже, аналіз законодавчих джерел показує, що юридична відповідальність працівників митних органів та Державної митної служби в цілому має комплексний характер, та поділяється на три різновиди: відповідальність кримінальну, адміністративну та дисциплінарну. Перші два різновиди (кримінальна та адміністративна відповідальність), мають виключний характер та виражаються в осуді найбільш суспільно негативних та небезпечних дій митників.

В свою чергу дисциплінарна відповідальність в Державній митній службі України має більш оперативну внутрішньо-управлінську

роль. Дисциплінарні правопорушення ведуть до застосування заходів впливу менш суворого характеру. Проте, в даному аспекті варто відзначити недосконалість нормативно-правового регулювання. Так, на сьогоднішній день відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який би регламентував засади службової дисципліни в Державній митній службі України, а також механізм, міри та заходи дисциплінарного впливу. На наш погляд, регламент цього аспекту загально національними нормами в сфері праці державних службовців повною мірою не відповідає всій специфіці діяльності митників. У зв'язку з цим доречно прийняти окремий Закон України «Про Дисциплінарний статут Державної митної служби України», положення якого б чітко визначили сутність, особливості та механізм дисциплінарної відповідальності в органах та підрозділах Державної Митної служби України.

Література

1. Митний кодекс України: закон від 13.03.2012 №4495-VI // Відомості Верховної Ради України. 2012. №44-45. ст.552.
2. Про державну службу: закон від 10.12.2015 №889-VIII // Офіційний вісник України. 2016. №4. ст.43.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: кодекс від 07.12.1984 №8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. №51. ст.1122.
4. Кримінальний кодекс України: закон від 05.04.2001 №2341-III // Відомості Верховної Ради України. 2001. №25. ст.131.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України: кодекс, закон від 13.04.2012 №4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. №9-10. ст.88.